

MARIUS MAZILU

UN CUVÂNT OBSCUR DIN *PRAVILA DE LA GOVORA*: „JUCĂRĂLI”

Cuvântul din titlul acestei note apare în primele ediții moderne, cu litere latine, ale *Pravilei de la Govora*, sub forma *jucrăli*¹ (tipărit: жѠръли în CRV 39U BAR, p. 249/7², grafie care se regăsește în traducerea lui Moxa din ms. rom. 2471 BAR, f. 137^v/13, după care s-a realizat tipărirea *Pravilei*: жѠръли). Lecțiunea, evident greșită, ar trebui interpretată, cel mai probabil: *jucărăli*.

Iată contextul în care a fost înregistrat acest cuvânt:

CRV 39U BAR (p. 249/6–10): *Purtările dracului sânt aceastea: jucărăli ceale pizmașe și pre amăruntul, și vânările, plesnetele și alăutele, și cântecele mirănești, și alte răotăți.*

Avându-și originea în latinescul neatestat **jocăre*, *jucărăli* poate fi interpretat atât ca provenind de la s. f. *jucare*, *-ări* (unde, prin asimilare, *ă-i* > *ă-ă*), cât și de la s. f. *jucărea*, *-ele*³ (unde, prin asimilare, *ă-e* > *ă-ă*). Un fapt surprinzător este însă trecerea lui *e* final la *i*, în contextul în care nu avem la Moxa, în *Pravilă* (d. ex.: *cuvinte*, p. 16/13, *limbile*, p. 5/3–4, *pace*, p. 4/11, *jucările* p. 88/7), sau în *Cronograf* (d. ex.: *amente*, p. 99^r, *arepile*, p. 28^v, *bine*, p. 6^v)⁴, cuvinte care să sufere această schimbare fonetică.

¹ Vezi Al. Odobescu (ed.), *Pravila bisericească, numită cea mică, tipărită mai întâi la 1640, în Mănăstirea Govora, publicată acum în transcripțiune cu litere latine de Academia Română, Tipografia Academiei Române, București, 1884, f. 125^r; Ioan M. Bujoreanu (ed.), *Pravila bisericească (numită cea mică), tipărită în Monastirea de la Govora la anul 1640 și Pravila lui Matei Basarab, cu canoanele Sfinților Apostoli, intitulată „Îndreptarea Legei”, tipărită la Târgoviște în anul 1652, București, Tipografia Academiei Române, 1884, p. 38; Ioan M. Bujoreanu (ed.), *Colecțiune de legiurile României, vechi și cele noi, câte s-au promulgat de la 1 ianuarie 1875 și până la finele anului 1885. Legi, proceduri, regulamente, tratate, convențiuni, decrete, instrucțiuni, formularii, tarife, tablouri, statute, concesiuni etc. Din legile vechi sunt trecute aici Pravila lui Vasile Lupu, Pravila lui Matei Basarab, Pravila de la Govora, Legile turce pentru proprietatea din Dobrogea*, volumul III (partea I), București, Tipografia Academiei Române, 1885, p. 118.**

² Pentru ediția princeps a *Pravilei de la Govora* (1640), am consultat exemplarul păstrat la BAR (sub cota CRV 39 unicat), raportându-ne la numerotarea paginilor.

³ O posibilă soluție etimologică asupra cuvântului oferă Alina și Victor Celac în articolul *Notă lexicală și etimologică: jucărie s.f. < juca + suf. -ărie ?* din *Limba română*, nr. 1–4/2005, p. 38–56.

⁴ *Cronica universală*, ediție critică, însoțită de izvoare, studiu introductiv, note și indici de G. Mihăilă, București, 1989.

Pentru a stabili semnificația etimonului **jucărăli**, ne vom raporta la pasajul corespunzător din ms. sl. 726, cel care a constituit sursa traducerii lui Moxa⁵:

Ms. sl. 726 (f. 140^r/1–6): **вож^Аеніе же діаволово є^{Ст}: позорица ненав^{Ст}ина и подрвміа и лвленіа пласаніа же и гжсли и квзлогласованіа и елика пакква зло обичнаа.**

*Jucărăli*⁶ traduce slavonescul **позорица**, pentru care Miklosich stabilește sensurile: „teatru”; „stadion”⁷. Ulterior, Miklosich revine asupra cuvântului, acordându-i înțelesul de „spectacol”⁸.

Pentru că nu putem ști cu exactitate la ce manifestări artistice sau sportive se referea Moxa atunci când a tradus cuvântul **позорица** (dansuri, cântece, numere de circ, diferite întreceri sau alergări), îi vom atribui și noi termenului semnificația „spectacol”.

AN OBSCURE WORD IN *THE CODE OF LAWS FROM GOVORA*: **JUCĂRĂLI**

(Abstract)

This lexical note aims to correct the lection of the word *jucărăli* in the previous modern editions of *The Code of Laws from Govora* and establish the meaning of the word as being that of “show”.

Cuvinte-cheie: *Pravila de la Govora*, *jucărăli*, lecțiune, semnificație.

Keywords: *The Code of Laws from Govora*, *jucărăli*, lection, meaning.

*Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, București*

⁵ Asupra legăturii dintre manuscrisul românesc și cel slavon a atras atenția I. Peretz, editorul (parțial) din 1911 al *Pravilei de la Govora*, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, XII, p. 394. Al. Mareș reia problema, arătând împrejurările în care ajunge manuscrisul slavon la Mănăstirea Bistrița, la îndemâna lui Moxa (vezi Al. Mareș, *A procurat Udriște Năsturel originalul străin al „Pravilei de la Govora”?*, în *Limba română*, XXXV, nr. 2/1986, p. 127–131).

⁶ Există, în *Pravilă*, alte două contexte, în care apar cuvintele **jucările** (CRV 39U, p. 88/7) și **jucări** (CRV 39U, p. 151/15), corespunzând, în ms. sl. 726, cuvântului **играніа** (f. 42^r/13), respectiv **игры** (f. 78^r/16), amândouă cu sensul de „joc” (vezi Miklosich, *Lexicon Paleoslovenico-Graeco-Latinum*, Vindobonae, 1862, p. 235, 237).

⁷ Vezi *ibidem*, p. 606: **позорице**.

⁸ Vezi Franz von Miklosich (în colab.) *Dictionnaire abrégé de six langues slaves (russe, vieux slave, bulgare, serbe, tchèque et polonais), ainsi que français et allemand*, St. Petersbourg & Moscou, 1885, p. 572: **позорице** „le spectacle”. A se vedea și R. Daničić, *Рјечник из књижевних старина српских I–III, Београд (Rječnik iz književnih starina srpskih)*, 1863–1864, p. 343: **позорице** „spectaculum”.